

Преглед на съществуващото законодателство на ЕС относно равенството и определения на ключови концепции

Д-р Анна Следзинска-Шимон, Университет Вроцлав
Законодалство на ЕС относно равенството между половете
Семинар на ЕРА за магистрати
София, 12-13 октомври 2015 г.

Структура на презентацията

- 1) Ключови концепции за равенство
- 2) Източници на законодателството на ЕС относно равенството
- 3) Ключови концепции на законодателството на ЕС относно равенството

Ключови концепции за равенство

- Формално срещу съществено равенство
- Равни възможности
- Равни резултати
- Дискриминация

Ключови концепции за равенство

- Концепцията за закона въз основа на различия
- Равенството не е ИДЕНТИЧНОСТ
- Изисквания на морално правосъдие
- Понятието на Аристотел за ФОРМАЛНО РАВЕНСТВО: „еднакви казуси да се третират еднакво”
- ПРОВЕРКА ЗА ФОРМАЛНОТО РАВЕНСТВО: „третирай еднаквите еднакво, различните - различно”
- Ирационално е да се третират еднакви случаи нееднакво без достатъчни основания
- Q: **кой е подобен? Кога двата случая са равни?**
- Числово равенство: третирай всички съгласно една и съща мярка
- Формалното равенство пренебрегва РАЗЛИЧИЕТО

Ключови концепции за равенство

- СЪЩЕСТВЕННОТО РАВЕНСТВО взема предвид РАЗЛИЧИЕТО
- Изисквания на преразпределителното (компенсаторно) правосъдие
- „третирай различни случаи еднакво“
- РАВНИ ВЪЗМОЖНОСТИ: компенсирай при старта (на дадено състезание)
- РАВНИ РЕЗУЛТАТИ: изравнявай резултата (от състезание)
- Същественото равенство подкрепя положителните действия, насочени към компенсиране на съществени (*de facto*) социални пречки
- Същественото равенство служи за обосновка на политики за включване, информационни мерки, преференциално третиране/квоти (които, като такива, биха могли да се смятат за нарушение на формалното равенство)

Ключови концепции за равенство

- Дискриминацията е забрана за неравно третиране
- Недискриминация и равно третиране често се използват като синоними
- Дискриминацията е нарушение на принципа на равенство/равно третиране/недискриминация, когато нееднаквото третиране на подобни случаи (или еднаквото третиране на различни случаи) няма ОБЕКТИВНО (безпристрастна) ОСНОВАНИЕ
- Дело C-149/10 *Zoi Chatzi*, параграф 63-4 („сравними ситуации не трябва да бъдат третирани различно и (...) различни ситуации не трябва да бъдат третирани по еднакъв начин, освен ако такова третиране не е обективно обосновано“)

Източници на законодателството на ЕС относно равенството

Йерархия на законодателството на ЕС относно равенството:

- Общи законови принципи – принципът на равенството
- Основни източници:
 - Договорът за Европейския съюз
 - Договорът за функционирането на Европейския съюз
 - Харта на основните права на ЕС
- Вторично право: Директиви на ЕС за равенството

Източници на законодателството на ЕС относно равенството

- Общ принцип за равенство
- запълване на празнотите в законодателството на ЕС относно равенството, когато се прилага по отношение на институции на ЕС.
- по отношение на държавите-членки се изисква казусът да попада в обхвата на законодателството на ЕС (напр. да бъде в материалния обхват на дадена директива – *C-13/05 Navas* (заболяване); *C-167-12 X. and C-363/12 Z.* (отпуск при заместващо/сурогатно майчинство).
- Общ принцип за равенство по отношение на конкретно основание:
- **Пол:** *C-20/71 Sabbatini*; *C-21/74 Airola* – приложими при дела на служители на ЕС срещу институции на ЕС; не по отношение на държави членки – срещу държавата или частни лица – когато няма приложимо право на ЕС относно равенството - *C- 149/77 Defrenne III*
- Но общият принцип за равенството между половете може да бъде използван заедно с клаузите на Хартата за обезсилване на вторичното право на ЕС (срещу институциите на ЕС) – *C-236/09 Test Achats*
- **Възраст:** *C-144/04 Mangold*; *обаче – C-Kücükdeveci*; *C-447/709 Prigge* – общият принцип на недискриминация е изразен в Директивите и Хартата
- **Полова ориентация:** *C-147/08 Römer*
- ...

Основни източници на законодателството на ЕС относно равенството

Договори

- Чл. 2 от Договора за Европейския Съюз – равенството като обща ценност за всички държави членки
- Чл. 3(3) от Договора за Европейския Съюз - равенството като цел на ЕС
- Чл. 8 от Договора за функционирането на ЕС („във всички негови дейности, Съюзът полага усилия за премахването на неравенствата и за насърчаване на равенството между мъже и жени“).
- Чл. 10 от ДФЕС (TFUE) (“При определянето и осъществяването на своите политики и дейности, Съюзът се стреми да се бори с дискриминацията, основана на пол, раса или етническа принадлежност, религия или убеждения, увреждане, възраст или сексуална ориентация.”)
- Чл. 18(1) ДФЕС – забрана на дискриминация на основание гражданство (приложима към всички сфери на законодателството на ЕС)
- Чл. 19 (1) ДФЕС (предишен 13 от ДЕС) – разпоредба за компетентността – правна база за Директивите на ЕС относно равенството – ограничено до борбата с дискриминацията, **основана на пол, раса или етнически произход, религия или убеждения, физическо или умствено увреждане, възраст или сексуална ориентация.**
- Член 157 (1) и (2) ДФЕС (предишен 119 ДЕИО, и 141 ДЕО) – равно заплащане на мъжете и жените – *виж C 45/75 Gabrielle Defrenne*

Харта

- Чл. 20 от Харта на основните права – равенство пред закона
- Чл. 21 от Харта на основните права – обща (неспецифична) забрана на всички видове дискриминация
- Чл. 23 от Харта на основните права – равенство между мъже и жени
- Чл. 51 (1) от Харта на основните права – приложимостта на Хартата към институции на ЕС при всичките им действия и към държави членки, когато прилагат европейското законодателство (или действат в неговия обхват) - *виж C-617/10 Akerberg Fransson*

Вторични източници на законодателството на ЕС за равенството

- Директива 2000/43/ЕС - Директива за равенство между расите (забраняваща дискриминация въз основа на расов признак и етнически произход в заетостта и професиите, социалната закрила, образованието, достъпа до стоки и услуги, включително жилищно настаняване)
- Директива 2000/78/ЕС - Рамкова директива за равенство (забраняваща дискриминация въз основа на религия, възраст, увреждане и сексуална ориентация в областта на заетостта и професиите)
- Директива 2004/113/ЕО, Директива за стоки и услуги (забраняваща дискриминация между половете по отношение на достъпа до и предоставянето на стоки и услуги)
- Директива 2006/54/ЕС – Директива за равенство между половете (преработена версия) (забраняваща дискриминация въз основа на пола в областта на заетостта и професиите, включително професионални пенсионни схеми)
- Имайте предвид, че Директива 2006/54/ЕС отменя няколко директиви за равенство между половете:
- Директива 75/117 (равно заплащане); 76/207/ ЕИО (равно третиране на мъжете и жените в областта на заетостта), с измененията; 86/378/ЕИО (професионални пенсионни схеми за социално осигуряване), с измененията; и 97/80/ЕС (тежест на доказване)

Йерархия на защитените сфери в законите на ЕС за равенството

	ЗАЕТОСТ	СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ	СТОКИ И УСЛУГИ	ОБРАЗОВАНИЕ
РАСА И ЕТНИЧЕСКА ПРИНАДЛЕЖНОСТ	2000/43/ЕС	2000/43/ЕС	2000/43/ЕС	2000/43/ЕС
ПОЛ	2006/54/ЕС	79/7/ЕИО	2004/113/ЕС	
РЕЛИГИЯ УВРЕЖДАНЕ ВЪЗРАСТ СЕКСУАЛНА ОРИЕНТАЦИЯ	2000/78/ЕС			

Източници на законодателството на ЕС за равенството

- Директива 79/7/ЕИО – Законови схеми за социално осигуряване
- Директива 1992/85/ЕИО – Бременни служителки
- Директива 2010/118/EU (отменяща 96/34/ЕС) – Отпуск по майчинство
- Директива 1997/8/ЕС – Работа на непълен работен ден
- Директива 1999/70/ЕС – Работа по срочен договор
- Директива 2003/109/ЕС – Граждани на трети страни
- Директива 2010/41/EU (отменяща 86/613/ЕИО) – Самонаети лица

Въпроси за съдия от държава-членка

Въпрос: кое законодателство е приложимо

- 1) Попада ли случаят в обхвата на Европейското законодателство?
- 2) Кой източник на европейско законодателство е приложим?
 - C- 221/13 *Macellani* (Директивата за равенство на половете или тази за непълния работен ден?)
- 3) Съществува ли национално законодателство, което прилага това на ЕС?
 - При липса на национално законодателство, трябва ли съдията да прилага пряко правото на ЕС? или
 - В случай на съмнение относно съвместимостта между националното законодателство и законодателството на ЕС относно равенството, трябва ли съдията да направи преюдициално запитване, или може би най-напред да оспори конституционността на националното законодателство пред Конституционния съд?
 - В случай че в съдебната практика съществува утвърдено тълкуване на правото на ЕС - стандарта за равенство на ЕС, определен от Съда на Европейския съюз, трябва ли съдията да прилага този стандарт директно в местния (национален) случай?

Ключови концепции от правото на ЕС относно равенството

- **Пряка дискриминация**
- когато едно лице се третира по-неблагоприятно въз основа на пола, отколкото друго лице е, било е, или би било третирано в сравнима ситуация
- По-неблагоприятно третиране с конкретна недопустима обосновка е забранено, освен ако:
 - То не е по-малко благоприятно;
 - То не е изрично разрешено като изключение (реална и определяща професионална квалификация, религиозни институции, положително действие)
- Проблемът с лицето за сравнение (C-256/01 *Allonby*) - защо имаме нужда от лице за сравнение?
- Не се изисква при случаите с бременност (C-177/88 *Dekker*)

Ключови концепции от правото на ЕС относно равенството

- **Непряка дискриминация**
- когато привидно неутрална разпоредба, критерий или практика биха поставили лица от един пол в по-неблагоприятно положение в сравнение с лица от друг пол, освен ако тази разпоредба, критерий или практика е обективно обоснована от законна цел и средствата за постигане на тази цел са подходящи и необходими
- Пряка дискриминация - проблем с доказването на дискриминационно намерение
- Непряка дискриминация - фокус върху дискриминационно въздействие
- Видимо неутрален текст - непълно работно време/пол (C-170/84 *Bilka*); тест за годност/етнически произход (ECtHR – *D.H. v Czech Republic*)
- Установяване на презумпция / prima facie случай на дискриминация
- Проблем на статистическо доказване
- Проблем на обосновка – проверка за пропорционалност: 1) легитимна цел, 2) средствата са подходящи за постигане на целта, 3) не съществуват по-малко ограничителни средства за постигане на тази цел, 4) мярката не е прекомерна (установено е справедливо равновесие между недостатъците, причинени от мярката и ползите от постигането на целта).
- Легитимната цел не трябва да бъде свързана с дискриминация (обратно към пряка дискриминация)

Ключови концепции от правото на ЕС относно равенството

- C-167/97 *Seymour-Smith and Perez* - създаване на prima facie случай на дискриминация и обосновка на непряка дискриминация
- "За да се установи дали дадена мярка, приета от държава членка има коренно различен ефект при мъже и жени до такава степен, че да се достигне до непряка дискриминация по смисъла на член 119 от Договора, националният съд трябва да провери дали наличната статистика показва, че значително по-малък процент от жените, отколкото при мъжете, са в състояние да изпълнят изискването, наложено от тази мярка. Ако това е така, налице е непряка полова дискриминация, освен ако тази мярка е обоснована от обективни фактори, които не са свързани с никаква дискриминация, основана на пола.
- Ако значително по-малък процент от жените, отколкото при мъжете, са в състояние да отговорят на изискването за заетост от две години, наложено от описаното правило (...), то държавата членка, като автор на предполагаемо дискриминационното правило, следва да докаже, че въпросното правило отразява легитимна цел на нейната социална политика, че тази цел не е свързана с никаква дискриминация по полов признак, и че основателно може да се счита, че избраните средства са подходящи за постигане на тази цел."
- Съмнения дали държавата може да доказва легитимна цел: "Прости обобщения по отношение на способността на дадена конкретна мярка за насърчаване на наемането на работа не са достатъчни за да се покаже, че целта на спорното правило не е свързана с никаква дискриминация по полов признак, нито да представят доказателства, въз основа на които да може разумно да се смята, че избраните средства са подходящи за постигане на тази цел." (параграф 77)

Ключови концепции от правото на ЕС относно равенството

- С-83/14 - ЧЕЗ Разпределение България (Николова) - обосновка на непряка дискриминация – в компетенцията на националния съд е да прецени фактите по делото,

"Подобна мярка би могла да бъде обективно оправдана :

- (1) с желанието да се гарантира сигурността на електропреносната мрежа и надлежното отчитане на потребената електрическа енергия

само при условие че споменатата мярка не надхвърля границите на :

- (2) подходящото и
- (3) необходимото за постигането на тези законни цели и,
- (4) че причинените неудобства не са несъразмерни спрямо така визираните цели.

Това не е така, ако се констатира, което следва да провери запитващата юрисдикция, или че съществуват други подходящи и по-слабо ограничителни средства, позволяващи постигането на посочените цели - (3) или, ако няма такива средства, че споменатата мярка уврежда несъразмерно законния интерес на крайните потребители на електроенергия, живеещи в засегнатия квартал, населяван основно от лица от ромски произход, да имат достъп до електроснабдяване при условия, които не са обидни или стигматизиращи и им позволяват редовно да проверяват своето потребление на електроенергия.(4)."

Ключови концепции от правото на ЕС относно равенството

- Други форми на дискриминация:
- **тормоз:** нежелано поведение, свързано с пола на лице, имащо за цел или последица уронване на достойнството на лицето и създаване на смущаваща, враждебна, нечовешка, унижителна или обидна обстановка
- **сексуален тормоз:** всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или последица уронване на достойнството на личността, по-специално, създаване на смущаваща, враждебна, нечовешка, унижителна или обидна обстановка
- Не е възможно обективно основание, не е необходим пример за сравнение
- Тормоз в националното законодателство
- *Wązowski v. Poland* (2007); *Параскева Тодорова срещу България* (2010)
- **Подтикване към дискриминация**

Ключови концепции от правото на ЕС относно равенството

- Изключения (предмет на тесни тълкувания):
- **GDOQ** (Полова дискриминация по длъжностни характеристики) - "разлика в третирането, която се основава на характеристика, свързана с някои от забранените основания, не се явява дискриминация когато, поради естеството на разглежданите конкретни професионални дейности или в контекста, в който те се извършват, такава характеристика представлява реално и определящо професионално изискване, при условие че целта е законосъобразна и изискването е пропорционално."
- C-207/98 *Mahlburg*; C-248/83 *Commission v. Germany* (затвори само за мъже); C-318/86 *Commission v. Germany* (огнестрелни оръжия в полицията)
- **Религиозни институции** - член 4 (2) и (3) от Рамковата директива относно равенството
- " Държавите членки могат да изпълняват национално законодателство в сила от датата на приемане на тази Директива или да регламентират бъдещо законодателство, инкорпорирайки съществуващите национални практики при датата на приемане на тази Директива в съответствие, с която в случай на професионални дейности в църкви и други обществени или частни организации характера, на които е основан на вяра или религия, разлика в третирането, основана на религията или вярата на лицето, не представлява дискриминация, когато поради характера на тези дейности или в контекста, в който те се упражняват религията или вярата на лицето съставлява основно, легитимно и оправдано професионално изискване, отчитайки характера на организацията. Тази разлика в третирането ще бъде прилагана като се вземат предвид конституционните разпоредби и принципи на държавите членки, както и основните принципи на правото на Общността, като не се оправдава дискриминация на друг признак.
- Гарантирайки, че другите разпоредби са спазени тази директива не накърнява правото на църкви и други обществени или частни организации, чиито характер е основан на религия или вяра, действайки в съответствие с националните конституции и закони да изискват от лицата, работещи в тях, да вярват и да бъдат лоялни с характера на организацията. "
- Европейски съд по правата на човека (ECtHR) и националната съдебна практика

Ключови концепции от правото на ЕС относно равенството

- Разумни улеснения - Чл. 5 Рамкова директива за половете
- "За да гарантира принципа на равното третиране във връзка с лица с увреждания, трябва да се осигури подходящо настаняване. Това означава, че работодателите ще предприемат подходящи мерки, където е необходимо в определени случаи, да дадат на лице с увреждане да има достъп да участва, да напредва в професията, да преминава през обучение, освен ако такива мерки не са пропорционална тежест на работодателя. Тази тежест не е непропорционална, когато е достатъчно обезщетена от съществуващите мерки в рамките на политиката спрямо лица с увреждания в засегнатата държава членка."
- Член 2 (с) и (d) от Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания (ратифицирана от ЕС през 2011 г.)
- "Дискриминация по признак на увреждане" означава всякакво правене на разлика, всякакви ограничения и изключения, основаващи се на увреждане, имащи за цели или последица нарушаване или отменяне на зачитането, възползването от или равнопоставеното упражняване на, всички човешки права и основни свободи в политическата, икономическата, социалната, културната, гражданската или всяка друга област. Това включва всякакви форми на дискриминация, включително отказ за предоставяне на разумни улеснения
- "Разумни улеснения" означава всякакви необходими и подходящи модификации и приспособления, необременяващи излишно или непропорционално околните, когато такива са необходими за всеки конкретен случай, за да се осигури на даден индивид с увреждания пълноценно и равнопоставено с околните възползване от и упражняване на, всички негови човешки права и основни свободи

Ключови концепции от правото на ЕС относно равенството

- Обосноваване на неравно третиране по отношение на възрастта - Член 6 от Рамковата Директива за равенство
- "(...), държавите членки могат да регламентират, че разлики в третирането по признак възраст не представлява дискриминация, ако в контекста на националния закон, те са обективно и разумно оправдани от легитимна цел, включително легитимна политика по заетостта, трудов пазар и цели на професионалното обучение и ако средствата за тази цел са подходящи и необходими."

Ключови концепции от правото на ЕС относно равенството

- Ефективни средства за правна защита
- Забрана за виктимизация
- Тежест на доказване
- Санкции

Обещания, неуспехи и трудности пред правото на ЕС относно равенството

- дискриминация основана на връзка (с лице с увреждания) – C-303/06 *Coleman*
- дискриминация по допускане – C-54/07 *CHEZ*
- Установяване на prima facie казус – C-415/10 *Galina Meister* (" не може да се изключи обаче възможността пълният отказ за достъп до информация от страна на ответник да се окаже едно от обстоятелствата, които трябва да се вземат предвид при доказването на фактите, от които може да бъде заключено, че е налице пряка или непряка дискриминация. Запитващата юрисдикция следва да провери дали такъв е случаят по делото в главното производство, като вземе предвид всички обстоятелства по спора, с който е сезирана. ")
- Проблеми при справяне със структурна дискриминация - C-246/97 *Gruber* (достъп до грижи за деца)
- Йерархия на основанията за равенство
- Няма напредък в приемането на хоризонталната директива
- Възражения срещу приемането на Директивата за равнопоставеност на половете
- Интерсекционализъм (*кръстосано действие на различни форми на потисничество*) - C-157/15 *Samira Achbita* (в производство); C-188/15 *Asma Bougnaoui* (в производство)
- Конфликт на ценности: дебатът за забулване, разумни улеснения за съзнателно противопоставящи се Граници на обхвата на правото на ЕС

Източници за справка:

- Идеите за равенство и недискриминация: Формално и съществено равенство. Увод – на адрес: <http://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/The%20Ideas%20of%20Equality%20and%20Non-discrimination,%20Formal%20and%20Substantive%20Equality.pdf>
- Право на ЕС относно равенството между половете. Обновено за 2013 г. – на адрес: http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/your_rights/eu_gender_equality_law_update2013_en.pdf
- Наръчник по Европейско антидискриминационно право– на адрес: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1510-FRA-CASE-LAW-HANDBOOK_EN.pdf

Благодаря Ви за вниманието!